

ВІДЗНАЧЕННЯ В НДІУ 162-Ї РІЧНИЦІ ПЕРЕПОХОВАННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНІ

Щороку 22 травня в Україні відзначається сумна й водночас урочиста дата – саме цього дня 162 роки тому відбулось перепоховання Тараса Григоровича Шевченка на Чернечій горі поблизу Канева. Сумна – тому що пішла у вирій душа Великого Українця, який міг би ще довго жити й творити. Урочиста – тому що українці згуртувалися й виконали останню волю Великого Кобзаря та перепоховали його на Батьківщині.

З цієї нагоди у приміщенні Науково-дослідного інституту українознавства МОН України (далі НДІУ), вул. Ісаакяна, 18, в актовій залі відбулося відзначення річниці перепоховання Тараса Шевченка в Україні. Ця імпреза була проведена у форматі наукового та культурно-мистецького заходу із запрошенням наукових співробітників НДІУ, Національного музею Тараса Шевченка й виконавців словоспівів Кобзаря.

У вступному слові директор НДІУ, голова вченої ради НДІУ, доктор філософії, професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки Василь Чернець відзначив, що в умовах повномасштабної російсько-української війни єднання громадян України проти спільного ворога набуває важливого значення. «Сьогодні в Україні, – наголосив Василь Гнатович, – знаменна подія. 162 роки тому відбулося перепоховання тіла Тараса Шевченка на Чернечій горі у Каневі. Він помер на далекій чужині, але завжди мріяв повернутися до рідної неньки-України. В умовах російсько-української війни це перепоховання набуває сакрального значення.

Для російських агресорів імперська історична пам'ять має велике значення. Весь світ побачив, як рашисти, тікаючи з Херсона, забрали з собою кістки Григорія Потьомкіна, фаворита тієї, що «розпинала Україну». В Україні Чернеча гора – це унікальне місце, де відбувається сакральний зв'язок між «мертвими, живими і ненарожденними». Саме тому щиро дякую українцям за перепоховання Великого Тараса та вклоняюсь їм до землі за це. Наш урочистий захід має важливу наукову складову. У зв'язку з цим хочу надати слово генеральному директору Національного музею Тараса Шевченка, кандидату філологічних наук, лауреату Національної премії України імені Тараса Шевченка Дмитру Стусу. Хочу нагадати, що зовсім недавно, 8 березня 2023 року, завдячуючи Дмитру Васильовичу, НДІУ проводив у приміщенні Музею Всеукраїнський круглий стіл за міжнародною участю «Творчість Тараса Шевченка: антиімперські, антиросійські аспекти», а тепер ми запросили знаного в Україні та за її межами вченого до нашої оселі».

Дмитро Стус розповів присутнім, що свого часу разом із Михайлиною Коцюбинською намагалися осучаснити наукове осмислення української минувшини та її визначних діячів: «Минуло вже понад тридцять років, а в нас і зараз нема канону, нема системної роботи в цьому напрямку. Саме тому НДІУ має шанс об'єднати величезні обсяги знань, розкиданих по різних академічних інституціях. Міждисциплінарні дослідження допомагають створювати якісний

інноваційний науковий продукт у сфері вивчення і збереження нашої історичної спадщини. В українській історії перепоховання визначних постатей, зокрема Тараса Шевченка, Героїв Крут, Василя Стуса, Юрія Литвина, Олекси Тихого, стали визначними подіями й назавжди змінили Україну й українців. Навесні 1918 р. золотoverхий Київ сумно споглядав, як проводжали з військовими почестями юних лицарів, які ціною власного життя боронили Батьківщину. Минуло сто років, і сучасні українські герої звитязно боронять Україну від ворожої російської навали. 19 листопада 1989 р. під час перепоховання Василя Стуса, Юрія Литвина й Олекси Тихого близько ста тисяч українців продемонстрували не лише шану та вдячність борцям за волю України, а й власну українськість. Символічно, що урочиста хода розпочалася з вулиці Володимирської, де розміщувалася центральна будівля КДБ, проходила повз пам'ятник Тарасу Шевченку й завершилася на Байковому кладовищі. Перепоховання Великого Кобзаря вкотре засвідчило, що українцям до снаги вирішувати будь-які питання. Серед дієвих організаторів цієї акції був і Григорій Честахівський. Саме за його наполяганням Тараса Шевченка поховали не в Києві й не у Качанівці, а на Чернечій горі. Сьогодні ми вдруге подали документи до Київради з проханням увічнити пам'ять про Григорія Миколайовича (пам'ятник вже є). Оскільки широкому загалу громадян України він маловідомий, тому ця непересічна особистість має бути пошанована. Перший раз пакет документів був поданий 23 лютого 2022 року... Російсько-українська війна чітко показала, що цікавить український народ. Кого він поважає і цінує. Хто справді відстоює

інтереси України й українців, а хто лише заробляє на цьому».

Завершив свій виступ Дмитро Стус пророчими рядками з поезії Тараса Шевченка 1860 р.: «І день іде, і ніч іде. / І голову схопивши в руки, / Дивуєшся, чому не йде / Апостол правди і науки!».

Василь Чернець подякував Дмитру Стусу за наукову доповідь та розпочав культурно-мистецьку частину урочистого заходу: «Я маю честь представити вам народного артиста України, професора, лауреата Міжнародної літературно-мистецької премії імені Григорія Сковороди – Фемія Мансуровича Мустафаєва. Ми з ним добрі друзі, найбільше мені імпонує його патріотизм, професіоналізм, чуйність і відданість своїй справі. З початком російсько-української війни Фемій Мансурович чітко визначився зі своєю громадянською позицією й розпочав активно боротися з рашистами на культурно-мистецькому фронті. З 2014 р. і до цього дня митець-патріот для добровольців і воїнів Сил оборони України підготував й успішно провів багато концертів. Саме завдяки мужнім діям таких громадян, як Фемій Мансурович, Україна вистояла у 2014 р. і переможе у 2023 р. рашистську навалоч! Сьогодні в програмі Ф. М. Мустафаєва та його студентів-вихованців пісні на слова Т. Г. Шевченка й українські народні пісні».

Фемій Мустафаєв подякував Василю Чернецю за добрі й щирі слова та наголосив: «Цей день для мене водночас і святковий, і сумний. Я співаю пісні на слова поезій Тараса Шевченка вже досить давно. Хоча творчість Великого Кобзаря не є легкою для пісенного співу, але я та мої студенти виконуємо їх та пропагуємо Тарасові словоспіви серед широкого українського загалу. Я – кримський татарин

і особисто для мене доля Тараса Шевченка й українців співзвучна з долею мого народу. Незважаючи на величезні випробування й страждання, ми разом вистояли і ми разом переможемо!».

Народний артист України виконав чотири пісні, але це був незвичайний спів. Він відіграв перед слухачами чотири камерних вистави, кожна з яких тим чи іншим чином розкривала життєвий шлях й особистість Тараса Шевченка.

Пісня «За думою дума» характеризує стосунки двох земляків, які, мешкаючи в одному місті (Санкт-Петербурзі), збудованому здебільшого на кістках українських козаків, так ніколи і не зустрілися віч-на-віч. Один із них став українським Пророком, інший – водночас співцем і критиком імперської величі й убогості: «За думою дума роєм вилітає: / Одна давить серце, друга роздирає, / А третя тихо-тихесенько плаче / У самому серці, і ніхто не бачить... / Кому ж її покажу я, / І хто тую мову привітає, / Угадає великеє слово?! / Всі оглухли, похилились, / В кайданах байдуже... / Ти смієшся, а я плачу, / Великий мій друже. / А що вродить з того плачу, / Болиголов, брате?.. / Нехай, брате! / А ми будем сміятися / Та плакати».

Під час російсько-української війни поезія Тараса Шевченка «Мені однаково» стала своєрідним моральним імперативом кожного свідомого громадянина України. Саме завдяки цій небайдужості та жертвності Українська держава вистояла у буремному 2014 і кривавому 2022 роках. За свідченням Фемія Мустафаєва, ці Шевченкові слова знаходять відгук у серцях і душах оборонців



Фемій Мустафаєв, Дмитро Стус, Василь Чернець

Батьківщини: «Мені однаково, чи буду / Я жить в Україні, чи ні. / Чи хто згадає, чи забуде / Мене в снігу на чужині – / Однаковісенько мені. / В неволі виріс між чужими, / І, неоплаканий своїми, / В неволі, плачучи, умру, / І все з собою заберу – / Малого сліду не покину / На нашій славній Україні, / На нашій – не своїй землі. / І не пом'яне батько з сином, / Не скаже синові: – Молись. / Молись, сину: за Україну / Його замучили колись. / Мені однаково, чи буде / Той син молитися, чи ні... / Та не однаково мені, / Як Україну злії люди / Присплять, лукаві, і в огні / Її, окрадену, збудять...».

Балада «У тієї Катерини» у виконанні Фемія Мустафаєва перетворюється на сплав одержимості, звитяги та покарання. За сюжетом твору трое запорозьких козаків (Семен Босий, Іван Голий, Іван Ярошенко) закохалися до безтями в красуню Катерину, а вона їм пообіцяла, що віддасть себе навіки, а не на одну годину, як мріяли козарлюги, тому козаку, хто зробить неможливе – відшукає



Присутні на заході

й визволить з полону її рідного брата. Двоє запорожців загинули, й лише Івану Ярошенку вдалося виконати важке завдання. Проте врятований ціною двох життів чоловік виявився зовсім не братом Катерини, а її коханим. За цю підлу брехню дівчина поплатилася своїм життям, а двоє козаків побраталися у степу й повернулися на Запоріжжя.

Пісня «Ой гоп-гопака, полюбила козака» з поеми «Гайдамаки» Тараса Шевченка по-новому відсвітила потужні вокальні здібності Фемія Мустафаєва та його неперевершене уміння вживатися в сценічний образ. Загалом манера виконання співаком словоспівів Тараса Шевченка характеризується глибоким проникненням і зануренням у духовний і ментальний світ Кобзаря.

Потім маестро запросив на сцену своїх студентів. Учні виявилися добре підготовленими й гідно продовжили культурно-мистецький захід. Сніжана Отрішко виконала «Ой стрічечка до стрічечки» й «Утоптала стежечку». Богдан Дишлюк проспівав «Не женися на багатій» та «Там, де Ятрань круто в'ється». Олександра Дворяткіна виконала арію

Мавки. Владислав Мишков проспівав «Бандуристе, орле сизий» і «Чому мені тяжко». Катерина Червенко виконала «Ой казала мені мати» та «Ой я дівчина Полтавка». Данило Коток проспівав «Минула молодість моя» і «Стоїть гора високая».

Треба відзначити, як було приємно спостерігати за Фемієм Мустафаєвим під час виконання пісенних композицій його студентами. Вчитель тихенько підспівував своїм учням, співпереживав, підказував їм інтонацію, поставу, мелодику тощо. Загалом це був професійний диригент, який постійно перебував на одній душевній хвилі зі своїми вихованцями.

По закінченні виступів студентів Фемій Мансурович виконав ще декілька пісень соло. Серед них треба відзначити «Од села до села», «Давно те минуло», «Думи мої, думи мої».

У заключному слові Василь Чернець відзначив, що, незважаючи на небезпечні сучасні реалії, пов'язані з повномасштабним вторгненням рашистів в Україну, для завершення війни й перемоги над ворогом потрібна консолідація українського суспільства, гуртування



Ф. Мустафаєв із вихованцями і В. Чернець виконують Гімн України

громадян і владних структур. На його думку, саме такого формату заходи, який був проведений в НДІУ з відзначення перепоховання Тараса Шевченка в Україні, сприяють єднанню української нації та наближають перемогу. Саме з цією метою НДІУ 25 травня цього року проводить Міжнародну науково-практичну конференцію «Проблема ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період».

На завершення свого виступу Василь Гнатюк, звертаючись до присутніх, наголосив: «Любіть Україну й рідний Інститут, поважайте один одного, бережіть себе!».

Опісля Фемії Мустафаєв разом з усіма працівниками і гостями Інституту натхненно проспівали «Заповіт» і Державний гімн України.

Співробітники наукової бібліотеки НДІУ Олена Митяй та Зінаїда Торбенко підготували книжкову виставку,

присвячену життєвому шляху, творчості й перепохованню Тараса Шевченка в Україні. Серед них були представлені досить цінні й раритетні книжкові видання, оприлюднені за межами України: Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. Нью-Йорк – Париж – Мюнхен, 1955; Митрополит Іларіон. Граматично-стилістичний словник шевченківської мови. Вінніпег, 1961; Доманицький В. Тарас Шевченко (синтетично-націологічні студії його життя й творчості). Чикаго, 1961; Луців Л. Тарас Шевченко – співець української слави й волі. Нью-Йорк, 1964 й інші праці.

Науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ Олександр Сцібан здійснив фотофіксацію наукового та культурно-мистецького заходу.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ